

Dit artikel is geschreven ter voorbereiding op de lezing van ir. Lock, die gehouden zal worden op *Deo volente* 3 februari 2011. De lezing draagt de titel 'Zo is voor den arme verwachting' en zal gaan over de vraag of er hoop is voor Afrika. Een schets van de huidige politieke en economische situatie in het land Zimbabwe geeft een beeld van de problematiek van veel Afrikaanse landen.

Geschiedenis en huidige situatie van de crisis in Zimbabwe

'We will take the land and pay compensation in respect of improvements, and that is what we have honoured. If they had built a dam, a homestead, done some fencing, we are prepared to pay compensation for those, but not the market price of the farm. That's the responsibility of Britain. This is why Blair is angry.'
(Baffour 13)

Tekst: Arjan Smit

Deze uitspraak deed president Robert Mugabe in mei 2007 in een interview in het Afrikaanse tijdschrift *New African*. Mugabe probeert sinds eind jaren negentig verbeten Zimbabwe onder controle te houden en is zich steeds meer als een dictator gaan gedragen. Zimbabwe werd na de onafhankelijkheid in 1980 als een van de meest welvarende landen van sub-Sahara Afrika gezien. Het land werd zelfs de 'graanshuur van Afrika' genoemd. Het beleid van Mugabe maakte hier een echter einde aan, waardoor Zimbabwe anno 2010 tot een van de armste landen ter wereld behoort. Het land verkeert in een diepe economische, politieke en humanitaire

crisis en kent een extreem hoog inflatiecijfer, politieke intimidatie, onderdrukking van de oppositie en een voortdurende schending van de mensenrechten. (minbuza.nl) Mede door wanbeleid, corruptie en incompetentie raakte Zimbabwe sinds de onafhankelijkheid in een crisis. Ruim driekwart van de inwoners van Zimbabwe is werkloos en in februari 2008 bedroeg de inflatie 100.000%. Het landhervormingsprogramma en het regime van Mugabe vormen de oorzaken van deze crisis (wikipedia.nl, Zimbabwe).

Dit artikel bevat achtergrondinformatie over de crisis in Zimbabwe en het regime van Mugabe. De nadruk zal liggen op het ontstaan en verloop van de landkwestie en de consequenties van de landhervormingen. Tevens worden de recente ontwikkelingen in Zimbabwe en de huidige stand van zaken weergegeven. Tot slot zullen er kort een aantal factoren besproken worden die de oplossing van de Zimbabwaanse crisis bemoeilijken.

Koloniale tijd: 1889-1980

De eerste bewoners van het huidige Zimbabwe waren de Shona. Tot op heden vormen zij de grootste etnische

groep in Zimbabwe. Shona waren hoofdzakelijk landbouwers en jagers en ontwikkelden een uitgebreid veeteelt netwerk. In de eerste helft van de negentiende eeuw vestigden ze zich in het zuidwesten van het gebied de Ndebele. Zij waren veehoeders en nauw verwant aan de Zulus in Zuid-Afrika. Onder leiding van koning Mzilikazi stichtten die een machtig rijk en gingen zij de Shona overheersen. (minbuza.nl)

Aan het eind van de negentiende eeuw arriveerden de Europeanen in Zimbabwe. Onder leiding van de Engelsman Cecil Rhodes waren zij op zoek naar mineralen. Rhodes noemde het gebied naar zichzelf: Rhodesië. Tot 1923 werd het gebied bestuurd door de *British South Africa Company* (BSAC). In 1923 werd het gebied een kroonkolonie met de naam Zuid-Rhodesië. Het land had een eigen regering en parlement, waarvoor alleen de rijke blanken stemrecht kregen (Weiss 18-21). Tijdens het dekolonisatieproces in Afrika, wilde de Britse regering ook Rhodesië zelfstandigheid verlenen, op voorwaarde dat de zwarte bevolking ook politieke rechten zou krijgen. De blanke Rhodesische regering was hier tegen en in 1965 riep ze onder leiding van premier Ian Smith, zonder overleg met Londen, eenzijdig de onafhankelijkheid uit. Een opstand van de zwarte bevolking en een veertien jaar lange bloedige onafhankelijkheidsoorlog waren het gevolg (Bhebe en Ranger 63). In 1979 leek het erop dat de zwarte guerrillabewegingen de blanke regering zouden verslaan. Mede door zware internationale druk gaf de regering toe. Tijdens onderhandelingen werden algemene verkiezingen afgesproken. Kort daarna verleende Groot-Brittannië 'zijn kolonie' officieel onafhankelijkheid. Tijdens de verkiezingen van 1980 kwam leider Robert Mugabe, behorend tot de

Shona-stam, van de ZANU-PF (*Zimbabwe African National Union – Patriotic Front*) als grote winnaar uit de bus. Zijn partij behaalde 57 procent van de voor zwarten gereserveerde zetels in het parlement. Alle voor blanken gereserveerde zetels gingen naar de partij van Ian Smith.

Robert Mugabe aan de macht

Op 18 april 1980 werd Zuid-Rhodesië als laatste Britse kolonie in Afrika onafhankelijk, onder de naam Zimbabwe. Canaan Banana werd president, wat vooral een ceremoniële functie was, en Robert Mugabe werd premier. De machtsoverdracht na de onafhankelijkheidsoorlog was een jaar eerder in 1979 geregeld in het zogenaamde *Lancaster House Agreement*. De nieuwe staat kenmerkte zich in eerste instantie door idealisme, een omvangrijk sociaal programma en steun van de internationale gemeenschap. Na zeven jaar, in 1987 mocht volgens het *Lancaster House Agreement* de grondwet worden gewijzigd. Na de wijziging werd Mugabe uitvoerend president en hij kende zichzelf veel macht toe. Bij die grondwetswijziging werden tevens de twintig voor blanken gereserveerde parlementszetels opgeheven. Hoewel Mugabe gematigd begon werd hij steeds meer dictatoriaal. ZANU-PF bestuurt het land sinds 1980 met een vrijwel absolute meerderheid (eiu.com). Tegengeluiden kregen sindsdien steeds minder ruimte en openlijke protesten en kritiek werden met behulp van de media en inzet van veiligheidstroepen door de regering tot een minimum beperkt.

Gaandeweg ontstond in de jaren negentig enige ruimte voor oppositie, zij het in de vorm van eenmansfracties van voormalige ZANU-leiders. Als gevolg van de sterk gedaalde koopkracht nam de politieke bewustwording bij de bevolking

en vakbonden toe en stakingen en onrust werden regelmatig terugkerende verschijnselen. In september 1999 werd een nieuwe oppositionele politieke beweging opgericht: *the Movement for Democratic Change* (MDC) (minbuza.nl). Mugabe was echter niet van plan zijn macht uit handen te geven en zette een nieuw wapen in: de onteigening van het land van blanke boeren. Onduidelijke onteigeningswetgeving, willekeurige besluitvorming door overheden, straffeloze intimidatie en geweld door oorlogsveteranen tegen landarbeiders en commerciële boeren plus een gebrek aan kennis en middelen onder de nieuwe bezitters van herverdeelde gronden maakten de chaos op het platteland compleet.

De landkwestie

De landkwestie in Zimbabwe heeft een lange geschiedenis. Al vanaf de zoektocht van de eerste blanke kolonialisten in Zimbabwe naar goud, was het duidelijk dat de verdeling van het land zeer eenzijdig verdeeld was. In 1930 kwam er zelfs wetgeving die land uitsluitend voor blanken ter beschikking stelde (ICG 23). De zwarte bevolking kon buiten speciale reservaten, de zogenoemde *Tribal Trust Lands*, geen land meer bezitten. De beste en meeste agrarische gebieden waren in handen van Europese boeren. Ongeveer 51 procent van het platteland werd bewerkt door minder dan 3000 blanke grootgrondbezitters (ICG 10, 48). Het slecht te bewerken, onvruchtbare en droge land werd gereserveerd als *Tribal Trust Land*. Daar kregen ongeveer 7 miljoen zwarte Zimbabwanen gemeenschappelijke gronden (het land telde ruim 10 miljoen inwoners).

Tijdens de blanke overheersing in Rhodesië maakten de zwarte burgers zich grote zorgen over de landkwestie en de

bijbehorende discriminatie. De oneerlijke situatie veranderde pas na de onafhankelijkheid van Zimbabwe in 1980. Veel blanke Europese boeren veranderden echter hun nationaliteit na de onafhankelijkheid in de Zimbabwaanse. Daardoor werd het moeilijk om het land te verdelen vanuit een grondwettelijk perspectief (ICG 49). Het *Lancaster House Agreement* regelde in 1979 een groot deel van de landhervormingen. De Zimbabwaanse overheid werd door bepalingen die de herverdelingen bemoeilijkten, gedwongen een andere politiek te kiezen, waarin de landkwestie op een andere manier geregeld zou worden. Nieuwe wetgeving, waaronder de *Land Acquisition Act* van 1985, moest er voor zorgen dat de landverdeling ook ten goede kwam aan landloze boeren. Deze boeren zouden vervolgens ook aanspraak kunnen maken op betere landbouwgrond dan voorheen. Deze *Acquisition Act* moest het *Lancaster House Agreement* vervangen en de overheid in staat stellen om het land van grote commerciële bedrijven te onteigenen en te herverdelen (ICG 3). De nieuwe wetgeving leidde echter niet tot het doorvoeren van structurele landhervormingen, waardoor de regering in 1997 een nieuw landhervormingsprogramma ontwikkelde, gebaseerd op eerdere plannen. Onder deze vernieuwde *Land Acquisition Act* werden lijsten opgesteld met boerderijen die volgens de regering konden worden onteigend. (Weiss, 7) In 1998 werden afspraken gemaakt tussen de Zimbabwaanse regering, de *Commercial Farmers Union* (CFU) en internationale donoren over het ordelijk en wettig uitvoeren van de landhervormingen. Deze afspraken voorzagen onder meer in geleidelijke ingebruikname van ongeveer een miljoen hectare landbouwgrond, welke reeds lange tijd beschikbaar was.

Het landhervormingsprogramma maakte Mugabe populair bij de Zimbabwanen omdat velen Mugabe dankbaar waren voor een eigen stukje grond (Saidi 11).

Vanaf midden jaren negentig verhardde de opstelling van de Zimbabwaanse overheid op het gebied van onteigeningen en herstelbetalingen voor commerciële boeren. Landhervormingen werden in 2002 uitgebreid door een door het parlement aanvaarde wet, die (versnelde) onteigening zonder enige vorm van compensatie mogelijk maakte. Dit kan niet los gezien worden van de economische en politieke ontwikkeling die Zimbabwe in deze jaren doormaakte (Bassie 3).

Liberalisering van de economie: het ESAP-plan

Economisch leek het lange tijd goed te gaan, mede doordat internationale donoren Zimbabwe op allerlei manieren steunden en de commerciële boeren relatief veel buitenlandse valuta het land binnenbrachten. In de jaren negentig werd echter onder invloed van de Wereldbank en het IMF het zogenaamde ESAP-plan (*Economic Structural Adjustment Programme*) ingevoerd. Dit plan stond een verregaande liberalisering van de economie voor en maakte korte metten met allerlei subsidies. Met de invoering van dit ESAP-plan nam het Westen een zekere verantwoordelijkheid op zich voor de sociaaleconomische gang van zaken in Zimbabwe (ICG 47). Het ESAP-plan pakte echter anders uit dan verwacht en het plan veroorzaakte massale werkloosheid en andere sociale problemen. Uit ontevredenheid met het economische beleid van de Zimbabwaanse regering draaiden de Wereldbank en het IMF in 1995 de geldkranen dicht en sindsdien gleed de economie van het land af naar een crisis.

Financiële problemen waren niet alleen het gevolg van het mislukken van het ESAP-plan, maar werden ook veroorzaakt door slecht economisch beleid van Mugabe. De regering had een veel te laag bedrag gereserveerd voor de landhervormingen en veel te grote bedragen werden uitgegeven aan defensie en aan het Bureau van de President. Eind 1997 gaf Mugabe een eenmalige uitkering aan de oorlogsveteranen; deze operatie kostte de overheid vier miljard Zimbabwaanse dollar waardoor Zimbabwe haar faillissement kon aanvragen (Elings 1998a, 5). De militaire betrokkenheid van Zimbabwe bij de oorlog in de Democratische Republiek Congo leidde tevens tot financiële problemen.

Politiek gezien, bracht het beleid van Mugabe en de invoering van dit ESAP-plan Zimbabwe ook veel schade toe. De economische achteruitgang zorgde voor toenemende werkloosheid met grote sociale onrust als gevolg (Bassie, 5). Veel Zimbabwanen namen door de economische achteruitgang van het land niet meer klakkeloos aan wat de staatsmedia verkondigden. Allerlei maatschappelijke organisaties, die zich bezighouden met mensenrechten, vrijheid van meningsuiting, werknemersbelangen en rechtsorde, stammen dan ook uit de jaren negentig (Darnolf en Laakso, 70). Met name in de stedelijke gebieden met veel werklozen nam de ontevredenheid over de Zimbabwaanse regering toe.

Fast Track Land Reform

Een referendum over een grondwetswijziging, die onteigening zonder compensatie mogelijk maakte, werd in februari 2000 met grote meerderheid door de kiezers verworpen. Deze nieuwe grondwet zou de regering verregaande bevoegdheden hebben gegeven om land

te onteigenen van blanke boeren, maar ook de positie van de regeringspartij hebben verstevigd, onder andere door president Mugabe nog twee ambtstermijnen toe te staan. Na het verloren referendum realiseerde de regering zich dat het hele bouwwerk van de regeringspartij in elkaar gezakt was. De economische toestand was door alle corruptie en wanbeheer zo ellendig, dat Mugabe een afleidingsmanoeuvre nodig had. Die zocht hij in de landkwestie (Mafundikwa 2002, 27). De verkiezingen van dat jaar verliepen onrustig en gewelddadig en gingen gepaard met martelingen van politieke opposenten. Hoewel de oppositiepartij MDC 57 van de 120 zetels wist te behalen verslechterde de situatie in het land dramatisch. Met behulp van actieve intimidatie en verkiezingsfraude wist regeringspartij ZANU-PF bij de parlementaire verkiezingen in 2005 haar macht te handhaven. De partij verwierf een tweederde meerderheid in het parlement. Dit was voldoende om grondwetswijzigingen door te voeren (Bossema 21).

Vanaf maart 2002 verhardden de doelstellingen van de regering met betrekking tot de versnelde landverdeling. Het *Fast Track Land Reform* programma was hiervoor het startsein. Het doel van de regering was het plaatsen van 162.000 families (meer dan een miljoen mensen) op vijf miljoen hectare land van blanke boeren in een zo kort mogelijke tijd (ICG 43). Een meerderheid van de landloze boeren in Zimbabwe had echter zijn positie sinds de onafhankelijkheid niet echt zien verbeteren door bureaucratie, slecht management en corruptie (Bassie 4). Om het land van de commerciële blanke boeren in handen te krijgen, werden grote groepen kansarme jongeren gemobiliseerd om met harde hand blanke

boerderijen te bezetten en de bewoners van de boerderij weg te jagen. Hiervoor werden ook de zogenaamde *war veterans* ingezet; dat waren oorlogsveteranen uit de bevrijdingsoorlog die door de staat werden gesponsord en getraind. De bezettingen van de boerderijen werden met veel geweld en intimidatie uitgevoerd.

Na de hervorming

Omdat de meeste boerenbedrijven ophielden te bestaan, was er voor veel landarbeiders geen werk meer. Voor de zwarte boeren die een stukje land kregen was er te weinig geld om materiaal en werknemers te kunnen betalen (Elings 1998b, 8). Binnen- en buitenlandse investeringen ontbraken, er was geen buitenlands kapitaal aanwezig en de toeristen bleven weg. Hoogopgeleide Zimbabwanen vertrokken naar het buitenland, terwijl het land hen eigenlijk niet kon missen. Door de slechte economische omstandigheden en het politieke geweld hebben ruim 4 miljoen Zimbabwanen het land in de periode 2001-2008 verlaten. Dat is ruim 65% van de arbeidsproductieve bevolking (Mafundikwa 2001, 10). De *braindrain* en het hardnekkige verzet van Mugabe tegen elke verandering hebben een rem gezet op de vooruitgang van het land. De Zimbabwaanse economie was bij de onafhankelijkheid in 1980 nog een van de sterkste van de regio, maar bevindt zich nu in een neerwaartse spiraal. Kritiek vanuit de pers of de oppositie wordt steeds minder geduld en desnoods met harde hand de kop ingedrukt. Mugabe en zijn cliëntèle kenmerken zich in toenemende mate door machtsmisbruik en schaamteloze zelfverrijking (ICG 50). Schending van de mensenrechten, wetteloosheid, inflatie, armoede, werkloosheid, hongersnood en geweld zijn aan de orde

van de dag in Zimbabwe (Mafundikwa 2003, 12).

Verkiezingen van 2008

Op 29 maart 2008 vonden er verkiezingen plaats waaraan meerdere partijen meededen. De belangrijkste kandidaten waren Robert Mugabe van ZANU-PF, Morgan Tsvangirai van de MDC en Simba Makoni, een onafhankelijke kandidaat. Het toezicht op de verkiezingen was in handen van waarnemers van de Afrikaanse Unie. Mugabe weigerde niet-Afrikaanse waarnemers. De waarnemers en de oppositiepartijen constateerden dat er op grote schaal fraude werd gepleegd bij de verkiezingen. Zo werd het aanhangers van de oppositie onmogelijk gemaakt om te stemmen, vond er intimidatie plaats, werden kiezers omgekocht door Mugabe en voerde Mugabe een groot aantal 'spookkiezers' op (kiezers die wel op lijsten stonden maar niet of niet meer bestonden) (ICG 51). Ondanks de grootscheepse fraude en intimidatie door Mugabe werden de verkiezingen gewonnen door Tsvangirai. Volgens Mugabe en zijn aanhangers had Tsvangirai echter weliswaar de meeste stemmen behaald maar niet de benodigde absolute meerderheid, daarom kwam er een tweede verkiezingsronde. Die verkiezingen vonden plaats op 27 juni 2008, hierbij konden kiezers kiezen tussen Mugabe en Tsvangirai. De tweede verkiezingsronde was omgeven door geweld, in de periode voor de verkiezingen werden duizenden aanhangers van de MDC ernstig mishandeld en tientallen vermoord waaronder vrouwen van oppositieleiden. De tweede man van de MDC werd opgepakt en beschuldigd van hoogverraad. Op 22 juni vluchtte Tsvangirai naar de Nederlandse ambassade, op diezelfde dag trok hij zich

wegens het geweld terug uit de verkiezingsstrijd. Hierdoor konden de kiezers tijdens de tweede ronde alleen op Mugabe stemmen. Om de verkiezing enige geloofwaardigheid te geven werden kiezers onder druk gezet om hun stem uit te brengen. Wie weigerde te stemmen moest vrezen voor geweld, Mugabe's knokploegen maakten jacht op mensen die hun stem niet hadden uitgebracht. Ondanks de intimidatie bleef de opkomst laag. Als enige kandidaat won Mugabe de tweede verkiezingsronde (Wikipedia.org, Zimbabwe).

Cholera-epidemie

Omdat er onvoldoende schoon drinkwater was, brak augustus 2008 een cholera-epidemie uit. Op 11 december 2008 ontkende Mugabe deze epidemie, maar die ontkenning werd een dag later weer ingetrokken, volgens een woordvoerder van de regering had Mugabe 'een grapje gemaakt'. Diezelfde dag - 12 december 2008 - verklaarde Mugabe dat de cholera-epidemie door Groot-Brittannië was veroorzaakt in een poging genocide te plegen op het volk van Zimbabwe. Groot-Brittannië zou daarbij geholpen zijn door andere Westerse mogendheden. Van augustus tot en met december 2008 raakten 30.000 Zimbabwanen besmet en stierven er 1500 mensen. Schoon drinkwater was vooral in en rond de steden niet beschikbaar. In eerste instantie weigerde Mugabe alle hulp, maar medio december liet hij wel internationale hulpverleners toe die voor schoon drinkwater konden zorgen. Inmiddels was de helft van de bevolking ondervoed.

Vooral Westerse landen zien de landonteigening van blanke boeren als hoofdoorzaak van de crisis in Zimbabwe. Maar er zijn meerdere factoren aan te wijzen waardoor de crisis in Zimbabwe

blijft voortduren. Er zullen nu een aantal van die factoren kort besproken worden.

EU-sancties

De Europese Unie besloot, naar aanleiding van de onvrije en oneerlijke verkiezingen, in 2002 tot het openen van consultaties onder artikel 96 van het Verdrag van Cotonou (eurlex.europa.eu). Volgens het Cotonou-akkoord tussen de Europese Unie en zeventig landen uit Afrika en de ACS-landen (landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan) mag de EU sancties opleggen als mensenrechten worden geschonden en er geen goed beleid wordt gevoerd. Redenen voor het nemen van 'passende maatregelen' tegen Zimbabwe waren de ernstige schendingen van de mensenrechten en van de vrijheid van meningsuiting. De sancties bestonden uit visumrestricties voor 79 Zimbabwanen, bevriezing van financiële tegoeden en een wapenembargo (Hill 166). De sancties waren gericht tegen president Mugabe en zijn regeringsfunctionarissen en ontzagen de burgers en economie van Zimbabwe en omliggende landen. Bij de sanctieverlenging in 2004 besloot de EU om de visumrestrictie uit te breiden van 79 naar 95 personen, allen ZANU-PF politici. De sancties hebben een grote rol gespeeld in de verslechtering van de relaties met het Westen.

De stille diplomatie van president Mbeki en het SADC-initiatief

De sancties van de Europese Unie hebben vooral een symbolische waarde gehad, want een daadwerkelijke verandering in Zimbabwe hebben ze niet tot stand gebracht. Om meer druk uit te oefenen op Mugabe werd Zuid-Afrika daarom door Afrikaanse en Westerse staten beschouwd als het ultieme en beste instrument om de zaken in Zimbabwe nog ten goede te keren. Voor

Zuid-Afrika was een sleutelrol weggelegd als bruggenhoofd tussen Noord en Zuid, door zijn lidmaatschap van de UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), van het Britse Gemenebest en van de Board of Governors van het IMF. Zuid-Afrika zou, gezien zijn uitgebreide economische en persoonlijke banden met Zimbabwe, een doorslaggevende invloed kunnen uitoefenen, zo werd verwacht. Met het politieke instrument van 'stille diplomatie' trachtte president Mbeki van Zuid-Afrika de ineenstorting van Zimbabwe te voorkomen. De 'stille diplomatie' van Mbeki houdt in dat een confrontatie met Harare uit de weg werd gegaan en dat er zelden in het openbaar kritiek werd geuit op het regime van Mugabe (Hill 6). Zuid-Afrika meende dat stille diplomatie de enige manier was om Mugabe weer tot reden te brengen. Maar stille diplomatie leek weinig effect te hebben op Mugabe en er is tot nu toe om twee redenen weinig vooruitgang geboekt (ICG 114). Ten eerste gingen de verkiezingen in Zimbabwe gepaard met geweld en intimidatie op onaanvaardbaar grote schaal, alsmede, met gevallen van stembusfraude. Zuid-Afrika bestempelde echter, in tegenstelling tot de Europese Unie, de verkiezingen als legitiem en als *'free and fair'*. Ten tweede bouwde Mbeki geen contacten op met de oppositiepartij MDC en stelde hij als oplossing niet een verkiezing voor of een verdeling van de macht met de MDC, maar een regering van nationale eenheid waarin de MDC ondergeschikt zou zijn (ICG 14). Mbeki sprak Zimbabwe tevens niet aan op de beginselen van democratie en mensenrechten waarvoor Zuid-Afrika had gevochten en die het had gekoesterd. Omdat ook de Afrikaanse landen inzagen dat de stille diplomatie van Mbeki weinig effect vertoonde, kwamen zij met een nieuw initiatief. President Mbeki kreeg in

maart 2007 van de Zuidelijk Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenschap (SADC) het mandaat om te bemiddelen tussen de Zimbabweaanse regering en de oppositie. Het doel van dit mandaat is om, vóór de verkiezingen in maart 2008, een overeenkomst te bereiken tussen ZANU-PF en de MDC over grondwettelijke hervormingen (ICG 12). Het zogenoemde SADC-initiatief moet daarnaast een einde maken aan de economische crisis in Zimbabwe. Met dit SADC-initiatief geven de Afrikaanse leiders toe dat er een probleem in Zimbabwe is en dat de oplossing ligt in een regionale aanpak. Dat is al een hele stap vooruit aangezien de SADC lange tijd de crisis in Zimbabwe negeerde.

Het aanzien van Mugabe

Onder Afrikaanse leiders geniet Mugabe veel prestige, juist door zijn landhervormingsplannen die de oneerlijke verdeling van land tussen blanke en zwarte boeren ongedaan moesten maken. Mugabe wordt in Afrika als een held gezien omdat hij de eerste strijder was die effectief tegen het Westerse kolonialisme vocht (ICG 12). Dat is ook een van de redenen waarom de stille diplomatie van Mbeki geen effect heeft en de SADC-landen voorzichtig zijn met hun opmerkingen over Mugabe en Zimbabwe. Mbeki en vele andere Afrikaanse leiders vinden het immers niet gepast om de les te lezen aan een ervaren Afrikaanse president. Respect voor macht en zeker die van senioren is in Afrika erg groot. Ondanks de schrijnende situatie in Zimbabwe zijn er weinig Afrikaanse staatshoofden die zich openbaar zorgen maken over het mismanagement van Mugabe. Dit komt voort uit een sterke solidariteit die gedurende de koloniale tijd is ontstaan tussen de bevrijdingsbewegingen in Zuidelijk Afrika. Door hun gezamenlijke

strijd voelden zwarte Afrikanen een grote sympathie voor de fundamentele principes van landhervorming in Zimbabwe. De landhervormingen zijn populair onder de bevolking in Zuid-Afrika. Tevens durven Afrikaanse landen geen openlijke kritiek te uiten op het gebrek aan democratie in Zimbabwe omdat in de meeste Afrikaanse landen democratie nog in de kinderschoenen staat (ICG 13). Ook in Zimbabwe wordt Mugabe gezien als een intelligente staatsman met een eigen mening waardoor veel mensen bang zijn hem tegen de haren in te strijken. Tot slot is de krachtige en strijdlustige uitstraling van Mugabe niet te onderschatten.

Mugabe's machtsstructuren: corruptie, patronage en repressie

Door repressie en een uitgebreid patronagenetwerk heeft Mugabe bovendien een grote controle op de politieke situatie. De regering gebruikt repressieve wetten om activiteiten van de oppositie en het maatschappelijk middenveld te blokkeren. De oppositie wordt de laatste jaren steeds met hardere hand de kop ingedrukt. Zo is bijvoorbeeld Morgan Tsvangirai, voorzitter van de MDC, diverse keren in elkaar geslagen.

Door middel van vriendjespolitiek weet Mugabe zijn regeringsfunctionarissen tevreden te houden. Mugabe gaf bijvoorbeeld de beste gronden aan hooggeplaatste Zanu-PF politici om hun loyaliteit te kopen en ze aan hem te binden (ICG 106). De Zimbabweaanse regering maakte zich sinds 2000 schuldig aan politiek misbruik van de internationale voedselhulp. Het voedsel werd tegen woekerprijzen verkocht en kwam niet terecht bij burgers die de oppositie (met name MDC) steunden (ICG 103). Het zou een strategie zijn van de regering om mensen die de oppositie

steunen te laten verhongeren. Volgens president Mugabe had Zimbabwe helemaal geen internationale voedselhulp nodig: 'Why foist this food upon us? We don't want to be choked. We have enough, the food should go to hungrier people, hungrier countries than ourselves' (ICG 103).

Een verdeelde ZANU-PF en zwakke oppositie

De oppositiepartijen in Zimbabwe zijn ineffectief omdat ze kampen met zwak leiderschap, zwakke organisatie en een gebrek aan cohesie (ICG 50). De MDC is sterk verdeeld en kan daardoor geen effectieve oppositie vormen en druk uitoefenen op ZANU-PF. Tevens is er binnen de MDC een gebrek aan goed leiderschap doordat de partij bestaat uit twee facties met elk een leider. De MDC is tevens zwak omdat het veel kiezers heeft verloren. Reden daarvoor is dat de meeste MDC-stemmers, namelijk de middenklasse, het land ontvlucht zijn vanwege de economische crisis. Door de zwakke en verdeelde oppositie in Zimbabwe weten veel Zimbabwanen en internationale donoren niet goed wie of wat ze moeten steunen.

President Mugabe werkt koste wat kost aan het behoud van zijn macht; daarom probeert Mugabe met vriendjespolitiek ZANU-PF politici tevreden te houden. Toch zijn er steeds meer kritische geluiden binnen ZANU-PF zelf ten aanzien van het regime van Mugabe. De partij is verdeeld in meerdere fracties, die ieder een eigen visie hebben op de oplossingen voor de crisis in Zimbabwe. Alle facties binnen de partij zijn erg passief; de meest waarschijnlijke reden is dat zij zich achter Mugabe scharen omdat dit de enige mogelijkheid is voor ZANU-PF om de verkiezingen te winnen.

Kortom, ondanks de toenemende druk op Mugabe vanuit zijn eigen partij geniet hij genoeg steun en aanzien van zijn partijleden om aan de macht te blijven. Men hoeft daarom niet te verwachten dat president Mugabe zwijgend af zal treden.

Afsluiting

Een structurele verandering in de regering is noodzakelijk om Zimbabwe uit de crisis te helpen, want alleen op die manier kunnen de landhervormingen opnieuw en goed worden geïmplementeerd. We hebben gezien dat te veel bemoeienis van de internationale gemeenschap, vooral Westerse landen, averechts uit kan pakken. De oplossing ligt daarom in de Afrikaanse regio zelf. Een overeenkomst tussen ZANU-PF en MDC die leidt tot een overgangsregering en eventuele verkiezingen blijft de meest ideale oplossing, en Zuid-Afrika is nog steeds het enige land met de capaciteiten om Mugabe, ZANU-PF en de MDC daarin te helpen. Maar onderhandelingen zijn niet eenvoudig. De meest ideale oplossing bestond volgens oud-president Mbeki van Zuid-Afrika niet uit verkiezingen of deling van de macht met MDC, maar uit een regering van nationale eenheid met de MDC in een ondergeschikte rol. ZANU-PF zou eerst de MDC moeten erkennen als een legitieme politieke kracht, en dat is tot nu toe nog niet gebeurd. Het aftreden van president Mugabe en zijn regeringsfunctionarissen is de voorwaarde voor betekenisvolle vooruitgang betreffende de landkwestie. Zimbabwe zal de naweeën van de landhervormingspolitiek van Mugabe echter nog jaren blijven voelen voordat het land kan herstellen.

Literatuur

- Baffour, A. 'Mugabe: "Our cause is Africa's cause"', *New African*, mei 2007.
- Bassie, W., *Landhervorming in Zimbabwe*, Amsterdam 2002.
- Bhebe, N. en T. Ranger, *Society in Zimbabwe's liberation war*, Harare 1996.
- Bossema, W., *Zimbabwe. Mensen, politiek, economie, cultuur en milieu*, Amsterdam 1999.
- Darnolf, S en L. Laakso, *Twenty years of independence in Zimbabwe: from liberation to authoritarianism*, Londen 2003.
- Elings, M., 'Waar blijven onze banen? Onrust in Zimbabwe over landhervormingen', *Zuidelijk Afrika* 2 (1998a).
- Elings, M. 'Zimbabwe op de rand van de afgrond', *Zuidelijk Afrika* 3 (1998b).
- Eur-lex, toegang tot het recht van de Europese unie, <http://www.eur-lex.europa.eu/>, 25-07-2010.
- Hill, G., *The battle for Zimbabwe: the final countdown*, Kaapstad 2003.
- International Crisis Group, *Blood and soil. Land, politics and conflict prevention in Zimbabwe and South Africa*, Brussel 2004.
- Mafundikwa, I., 'Een klein clubje heeft ons imago besmeurd', *Zuidelijk Afrika* 1 (2002) 26-29.
- Mafundikwa, I., 'Vlucht uit Zimbabwe', *Zuidelijk Afrika* 2 (2001).
- Mafundikwa, I., 'Basisbenodigdheden worden een luxe. Humanitaire nood dreigt in Zimbabwe', *Zuidelijk Afrika* 1 (2003).
- Saidi, B. 'Waarom Mugabe wint', *Zuidelijk Afrika* 2 (2001) 11-13.
- Weiss, R., *Zimbabwe and the new elite*, New York 1994.

Internet

- Minbuza (2010), Politieke situatie in Zimbabwe, [online], <http://www.minbuza.nl/search/Zimbabwe/politiek>, geciteerd 25-07-2010.
- Wikipedia (2010), Zimbabwe [online], <http://nl.wikipedia.org/wiki/Zimbabwe>, laatst bezocht 24 juli 2010.

Aan de *lector* zijn de volgende vragen gesteld:

1. Is er voor Afrika hoop op een betere samenleving?
2. Op welke manier kan de westerse wereld hieraan bijdragen?
3. Heeft de Afrikaanse gemeenschap behoefte aan zelfstandigheid, en hoe zou deze zelfstandigheid bevorderd kunnen worden?